

р 184(44)
ІК К 59

М. Козоріс

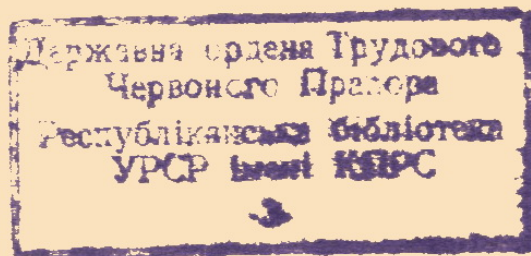
СТЕП

«МОЛОДИЙ БІЛЬШОВИК»

М. КОЗОРИС

СТЕП

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
„МОЛОДИЙ БІЛЬШОВИК“
ХАРКІВ 1931 КИЇВ

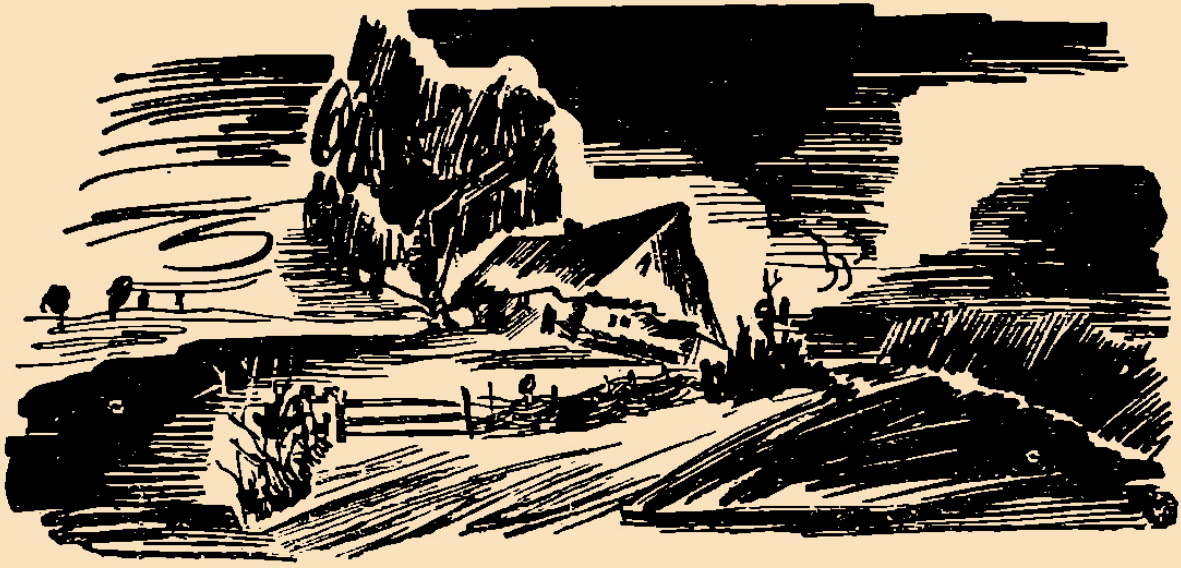
Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літопису Укр. Друку“, „Картковому реперт.“ та інших покажчиках Укр. Книжк. Палати.

Малюнки та обгортка
художника В. Каганера

ЧИТАЧУ

*напиши свої думки про цю книжку,
вказавши свій соціальний стан,
на адресу:*

*Інститут Книгознавства
Київ. Пушкінська, 8.*

СТЕП

Василькові жилося негаразд.

Та які гаразди можуть бути, яке добро? Його мати вже п'ять років вдовою, а хатка у них мов скривлена коробка, і крім одної старої коровки більш жадної скотини нема.

А їх четверо в хаті. І мати і сестра Домаха, що поміж люди

бігає, щоб копійку заробить, і сестра Марійка, що каліку ногу має, і ціле літо на призьбі сидить, і він, Василько.

Йому вже восьмий рік, але про школу й не думає. Як йому думать, коли зимою цілий день треба сидіти босому на печі, бо ні за що чобіт купити. А про книжку вже й не згадує.

А потепліє, він корову поперед себе та доброго прута в руки, шматок чорного хліба в пазуху і погнав.

Цілими днями сидить у степу на тій могилі, що при широкому шляху, а корова по боках гризе спориш, що порохом припав.

Вижене ранком, ще роса холодом сіріє на травах, ляже горілиць,

дивиться в безкраю синяву,—
і пусто і тихо.

А як надоїсть, лягає на животі,
а перед ним поля, шлях, бовваніють в далечині дерева зеленими
купинами.

А перед носом всяка трава,
бур'ян, будяки з червоними чубами.

І Василькові здається, що всі
ці трави живуть, бачать, гово-
рять та чують так само як люди.
Він розуміє кожний їх рух та
шелест.

Абож цей будяк не куркуль,
не наш пиндючний дядько Панас,
що жеребцями їздить, аж порох
хмарою за ним копотить? Такий
здоровий, такий червонолиций,
так само розвернувся, розперся

й відмежувався колючками, аж бідний ромен до землі придавив.

А той ромен, це немов його мати, така бліда, така суха-тонка, така зігнута.

Василько шукає себе поміж зіллям.

— Ой є,— кричить живо сам до себе і розгортає між травою малу синювато-червону квітку. Вона наставила кольорову шапочку на дрібній билині. Її між травою і не помітиш, така тиха, непоказна.

А в неї шапка як Васильків солом'яний бриль перекинутий донизу дном.

Василькові здається, що цей шматок зарослий зіллям і бур'янами, це немов його село. А трава

й бур'ян — це люди, такі самі різні, малі й великі, багаті й бідні, покірні й зухвалі.

Але раптом з житів вирвався жайворонок. Він повис грудкою над могилою і — ців, ців, ці, ці, ці...

А Василько забув вже про траву й бур'ян, тримає задерту догори голову, аж потилиця болить і дивиться, не надивиться, слухає, не наслухається.

— Та й чого це він там так розсипався?

Про що він щебече?

Бо чого ж йому даром так крильцями тріпати та дзвонити без кінця?

Василько не може збагнути і мозолить думку, скільки раз жайворонок зацівкає над головою.

А як вечором пригнав додому корову й як сів на лаві, а мати поралася біля печі за вечерею, він питає маму, про що це жайворонки так цілий день у полі щебече.

— А ти, хлопче, слухай, добре слухай і знатимеш. Це він своїм дітям, що в житах, що малі й літати не можуть і нічого не бачать, розказує, що робиться в світі, щоб знали, щоб розуму вчилися, от так як я тобі розказую та наказую.

І мати побігла на двір і не договорила решти.

А на другий день ранком Василько знову опинився на могилі. Він розсівся в тій ямці, що була на самому верху, й шукав, чекав

жайворонка. А він випурхнув з того боку шляху й давай лізти в небо, все вище й вище, і дзвонить і дзвонить:

„Он при шляху колективці землю орють. Чотири плуги залізні викрашені назелено. Вони гострими лемішами крають глибоко землю, мережать ниву чорними, масними смугами.

„Плугатарі гукають весело, коні йдуть жваво. На другий рік там озимина буде гарна, жита будуть, як гай і буде добре“

Жайворонок щебече з утіхою, пісня як лункий дзвінок.

Але чогось раптом пісня притихла, голос немов прив'яв, як коли б хто дзвінок павутинням обмотав.

Василько дивується, водить очима довкола, наслухає:

„Ой вигнала бідна Петриха хвору кізоньку на шлях пасти. А вона ледве ротом скубає траву і ледве тонкі ноженята волочить.

„Вона стає і мекає глухо-болюче, а Петриха рукою очі тре, бо це

одинокá кїзка хвора й пропадає. Не може стара Петриха вже заробляти, не може другої кїзки купити. І буде тепер вона одна-однісінька, як палець“

А через хвилину знову гомінко жайворонок задзвонив, як коли б шматки золота розсипав. Підіймався все вгору, а спів все дужчий, все кращий.

Василько слїдкує за жайворонком і бачить, що він так трїпоче крильцями, як коли б хотїв згорнути до себе весь степ, усї лани з буйними пшеницями та житами.

А хлїбá хвилюють, пливуть срібними вихилясами в зелену далечинь і блищать до сонця як шовк. Василькові думки біжать:

Хай хлібороб не турбується. Його праця дала стократний плід. Степ укрився морем хлібів. В них весело б'ють, перекликаються перепели. Будуть мільйони снопів, будуть мільйони хлібів, буде для людей, для скота, для птахів, для всіх.

Повезуть тисячі підвод у місто, повезуть хліб робітникам. Будуть гудіти заводи, будуть бадьоро працювати робітники, скрізь буде жива праця і там і тут, і тут і там.

І стара Петриха зрадіє, бо нивка вгостить її новим, свіжим хлібом.

А Василько дивиться довкола на степи, він невеличкий, але бачить, що хліба́, хоч чоловікові в них сховайся.

І йому хочеться собі теж за-співати гомінко на весь степ, з усієї сили, бо урожай звеселить і його хатину.

Тим часом жайворонок зразу спустився камінчиком униз і на тополю, зависоко зупинився над головою Василька.

Тепер він щебетав ніжно, пестливо, як коли б мати гладила дитину по білій голівці.

Василько слухав жайворонка, насував біляві брови на очі, а вуста розхилилися червоною квіткою.

— Ага, це він про мене, це він мені так говорить: „Виріс Василько, в комсомолі ходить, комсомольських пісень співає, ясні вечори дзвінким гомоном нали-

ває. А потім Василь в хаті-читальні за газетою сидить, колективськими кіньми править, тими, що он нові плуги тягнуть і з рук рвуться. Гаття карий, но!

І пішли, аж закурилося“

А потім жайворонок спустився ще нижче, наказував крильцями Василькові і висипав цілі пригорщі дзвінких слів:

„Працюй, працюй, пра-а... цюй, цюй, цюй!“

Весь степ ними засипав.

А Василь тримав в руці солом'яний бриль з обгризеними краями, ловив в його жайворонкові золоті слова і був певний, що сам жайворонок впаде в цей бриль і буде без кінця співати свою радісну пісню.

Але жайворонок раптом урвав і впав камінчиком в зелене море хлібів.

А Василько все ще тримав бриль, бо йому здавалося, що згори падають ще жайворонкові дзеньки.

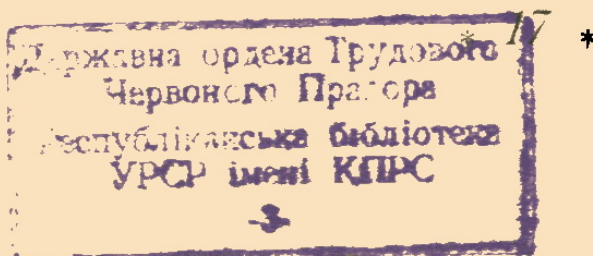

БАТЬКІВ ПОМІЧНИК

Петрусів батько працював на заводі.

Дома після роботи батько удвох з мамою не раз балакали про завод, про станок, про машину. А Петрусь ловить кожне слово, слухає не наслухається.

Як лягав спати, йому ввижався завод з рухливими станками.

Перед очима мов живі, крутилися колеса, бігали паси, і він довго не міг заснути.

Як ранком батько збирався на роботу, Петрусь ходив за ним услід, дивився пильно в вічі, а тоненькі губки дрижали від напруження. Хотів сказати щось батькові і не було сміливости.

Як батько брав шапку й виходив, Петрусь проводив його аж до хвіртки, а потім з похнюпленою головою вертав до хати.

Але раз він відважився й сказав батькові:

— Візьми мене на завод.

Батько посміхнувся, погладив його по голівці.

— Встигнеш ще,— відповів.

Петрусь відійшов у куток. Але з того дня він уперто настоював, щоб батько взяв його з собою. Казав, що йому вже п'ять років, що він вже дужий. Може вже батькові помічником бути.

— Я вже мамі дров з сіней приношу. А як ти будеш старенький і не зможеш працювати, так як дядя Максим, тоді я буду ходити на завод сам, заробляти гроші й тобі приносити. Я тобі нові гарні чоботи куплю, не такі як ці, що ти маєш...

Одного разу батько сказав:

— Збирайся, хлопче, підемо.

— Куди?—і вп'ялив блискучі оченята в батька.

— На завод.

— На завод? — Очі сипнули дрібними іскрами. Дививсь допитливо, не вірив.

— Чого ти? Ходи!

Петрусь побіг навпередки. Батько не міг наздігнати його. Захопив аж біля чорної заводської брами, що була зачинена. Літнє післяобіддя сміялося золотом на високих, брудних, заводських кришах.

Завод гудів, працювала друга зміна. Батько гукнув через маленьке віконце.

Відчинилась хвіртка. Петрусь боязко пройшов. Очі немов удвоє збільшились.

За хвірткою стояв бородатий дідусь з ключами в руках.

— Трохеме, це твій такий парень?

— Мій.

— Скоро помічника матимеш— жартував дід і клав важку, коряву руку на хлоп'ячу голову.

Ішли біля куп старого заліза, стосів рейок, далше була ціла гора порожніх бочок, а направо сліпило сонце чорним блиском кам'яного вугілля.

Скрутили наліво, минули вагони й зайшли у великий будинок. Вікна у будинку були великі з малими, де-не-де вибитими шибками. Там стояли вертливі, чорні, заводські горобчики і цівкали голосно.

У будинку був страшний гамір. Скрипіло, гуділо, вило, гупало, скрізь якісь залізні попереплутувані перекладини, якісь стовпи.

А поміж ними крутяться коліщата, колеса, менші, більші, виблискують полірованими хребтами. Підіймаються та падають униз залізні прuti. Стовпи теліпаються, земля дрижить.

Петрусь розгубився, очі пірнули в глибину, мов пташка в великому лісі, не знають на чому задержатись.

На залізах блистіло щось масне, несло затухлою олією та керосином.

— Це станок, — пояснює батько, — бачиш як дрижить.

Не то повага, не то острах сідав на дрібне обличчя. Петрусь цупко держався батькової руки, боявся, щоб станок не притягнув його до себе.

Бачить, за цим простягається цілий ряд таких станків, чорних, похмурих, що торохкотять акуратно й наповнюють приміщення страшним шумом. Петрусь поглядав на скляну кришку й дивувався, як цей шум не розірве її в шматки.

Як дядько, що стояв біля станка, пхав поміж колеса залізного, грубого прута, станок вив таким пронизуючим, гострим зойком, хоч вуха затикати.

Перейшли у другий будинок.

Тут було щось страшне.

В залізній клітці, мов дужий дикий звір, вертілося щось величезне, чорне.

Воно низом пропадало десь в землі, а хребтом діставало під

стелю. Від його віяло холодним вітром.

— Це маховик — каже батько.

— Він дає розмах усім машинам.

Петрусь уявляв собі, що маховик це щось таке, як батько заводу, це щось найбільше і найстрашніше.

Відступав набік, ішов попід стіною, а в легенях віддих захлипувався.

Петрусь боявся, щоб цей страшний звір не зачепив його хоч би волосочком.

А далше були величезні котли з блискучими тонкими і грубшими, поплутаними трубами.

Тут була жара, шуміло, стукало, але якось плавко, маско,

не різало так у вуха, як біля станків.

Крутились люди у синіх халатах, дехто з бляшкою в руці, а у бляшанки довгий, гострий носик.

Батько здоровкається, люди посміхаються, торопляться.

В розбурханій хлоп'ячій думці лише тепер робиться розуміння заводу: це залізо, рух, шум, стукіт, біганина, виття, гудіння.

Біля машини стояв дядько, держав руку на залізному коромеслі.

— Будь помічником — сказав усміхаючись, батько, підняв Петруся вгору й поклав його руку долонею на коромесло.

Петрусь здригнувся.

З тієї великої машини по коромеслі бігла якась страшна сила. Вона трясла коромеслом, переливалася в руку, вривалася в голову, в груди, в серце, скрізь і наповнювала тіло чимсь твердим, холодним.

Петрусеві здавалося, що він виріс, подужчав і дрібними пальцями сильно обхопив залізо.

Раптом щось заревіло над головою.

Петрусь злякався, випустив коромесло, задер голову догори.

Батько засміявся.

— Це ж гудок на відпочинок!

Петрусеві стало легше, спокійніше.

Шум і гуркіт втихав, немов лягав спати, колеса робились лі-

ниві, послаблювали розмах, затихали і через хвилину застигли.

Петрусь оглянувся довкола, як коли б шукав чогось, як коли б щось пропало. А з усіх кутків висипались рої замурзаних людей, сміялися, жартували.

Обступали батька й Петруся та розмовляли жваво.

А Петрусь підіймав догори голову, і довкола на чорних обличчях бачив блискучі рухливі очі.

— Коли ж ти, Трохиме, приведеш свого парубка у наш цех на роботу? Пора вже, він у тебе цілий юнак.

Батько хотів щось відповісти, але Петрусь сіпнув його за рукав, й заговорив упевнено:

— Я вже скоро прийду, тільки
хочу працювати біля тої великої
машини.

І тицьнув пальцем.

А всі дядьки лунко засміялися.

З М І С Т

Степ	3
Батьків помічник	17

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДВОУ

об'єднує державні типізовані видавництва:

Державне видавництво підручників — „РАДЯНСЬКА ШКОЛА“. Харків, вул. Вільної Академії, 5.

ДЕРЖАВНЕ ТЕХНІЧНЕ ВИДАВНИЦТВО. Харків, вул. К. Лібкнехта, 31.

Державне сільсько-господарче видавництво — „РАДЯНСЬКИЙ СЕЛЯНИН“. Харків, Пушкінська вул., № 24.

Державне видавництво соціально-економічної літератури — „ПРОЛЕТАР“. Харків, вул. Вільної Академії, 5.

Державне видавництво дитячої і юнацької літератури — „МОЛОДИЙ БІЛЬШОВИК“. Харків, 2-й Радянський провулок, 2.

Державне видавництво художньо-мистецької літератури і графіки — „ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО“. Харків, вул. Вільної Академії, 5.

Державне видавництво військової і фізкультурної літератури — „НА ВАРТІ“. Харків, вул. К. Лібкнехта, 31.

Державне видавництво з питань медицини і природознавства — „ДЕРЖАВНЕ МЕДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО“. Харків, Вільної Академії, 6/8.

Державне видавництво професійно-робітничої літератури — „УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК“. Харків, Палац Праці.